SORTLAND KOMMUNE

Arkivsaknr.:	25/457
Dok.nr:	25/2450
Arkiv:	
Saksbehandler:	Brita Kleivan
Dato:	24.01.2025

KS - debatthefte 2025 - Fra forventning til virkelighet - om forventningsgapet

Utvalgssaksnr.	Utvalg	Møtedato
PS - 025/25	Formannskapet	06.02.2025
PS - 006/25	Kommunestyret	13.02.2025

Innstilling fra Formannskapet - 06.02.2025 - 025/25

KOMMUNEDIREKTØRENS INNSTILLING

Kommunedirektøren legger fram saken uten innstilling i pkt. 1- -3, da KS ber om lokalpolitiske innspill.

Saken er drøftet og følgende innspill gis:

Folkevalgte:

1. Hvordan kan dere som folkevalgte redusere og håndtere forventningsgapet gjennom aktiviteten i de politiske organene (kommunestyre/fylkesting og underliggende organer) og samspillet med administrasjonen?

2. Hvordan kan KS bistå i dette arbeidet i den enkelte kommune og fylkeskommune?

Innbyggere:

3. Hvordan kan dere som folkevalgte bidra til å skape forståelse i befolkningen og lokalsamfunnet for at ressursene er begrenset og at dette tvinger frem tøffere prioriteringer og alternative løsninger?

Nasjonale myndigheter:

4. Hva vil være de viktigste budskapene KS kan bringe inn i dialogen med nasjonale myndigheter for å redusere statlig detaljstyring, gi mer fleksibilitet og øke handlingsrommet lokalt innenfor velferdsområdet?

Her ønsker KS også innspill og eksempler på hva som utfordrer handlingsrommet lokalt, herunder lovkrav/forskrifter, rundskriv/veiledere, normer/kompetansekrav, tilsyn/kontroll, ny ansvarsfordeling mellom kommune/fylkeskommune/stat, kompetanse- og kapasitetsstøtte og liknende.

Innspill:

Helse og omsorgsektoren:

Husbankens regelverk praktiseres ulikt forskjellige steder i landet, der sammenlignbare prosjekter innvilges enkelte steder men ikke andre. Dette vanskeliggjør effektiv drift og gir mindre muligheter til å imøtekomme brukernes behov.

Statsforvalteren tilsidesetter tidvis kommunenes skjønnsutøvelse i tildeling av helse- og omsorgstjenester, noe som oppleves problematisk. Kommunen gjør grundige vurderinger av tjenestebehov der mange elementer ses helhetlig på, men Statsforvalter kan omgjøre vedtaket ut fra en vurdering opp mot regelverket, uten kjennskap til hele situasjonen rundt tjenestemottakeren og kommunens utøvelse av tjenester.

Oppvekstsektoren:

Det er utfordrende med stadig flere bemanningskrav; Pedagog-, bemannings- og lærernorm. Fra tjenestene/fagområdene nasjonalt er det nå også uttrykt ønske om slike bemanningsnormer i barnevern og PP-tjenesten.

Kommunestyret behandling - 13.02.2025 - PS-006/25

BEHANDLING I MØTE

Forslag fra politikere

Forslag fra Rødt, foreslått av Christoffer Ellingsen, Rødt

- Velferd gis i alle landets kommuner først og fremst, det er også der verdiene skapes. Det er i dag et misforhold mellom en stadig rikere stat og fattige kommuner. KS må jobbe for å få dette fram slik at kvaliteten på velferdstilbudet kan opprettholdes i landets kommuner.
- Større overføringer der noe er øremerket til f.eks. bygging og drift av nye sykehjem.
- Øremerking av tilstrekkelige statlige overføringer til helt sentrale velferdsoppgaver er det signal KS bør gi videre. Dette er med på å utligne forskjeller i økonomiske, sosiale og helsemessige forskjeller i den enkelte kommune.
- Forventninger og behov til kommunale tjenester er ulike avhengige av hvilken økonomiske forhold og sosialstatus folk befinner seg i (klassetilhørighet). Kommunal sektor må ha innretning på å minste ulikheter. Det vil også bidra til å skape tillit i befolkninga.

Tilleggsforslag fra AP, foreslått av Tove Mette Bjørkmo , Arbeiderpartiet

1. DEMOGRAFIUTFORDRINGER
   Alle statistikker viser at vi blir flere eldre og færre unge. Det betyr også at det vil endre forventningene i tjenesteproduksjonen i kommunen. Lokale folkevalgte har ansvar for å være ærlige til befolkningen om hva som er handlingsrommet. Det kan være nødvendig å finne formel for hva er «passelig» når det gjelder tjenesteproduksjon. Hva skal vi sette som minstekrav på forskjellige områder.
2. FLERE FOLK I ARBEID
   I tillegg til at det er færre folk i arbeidsfør alder er det for mange som står utenfor arbeidslivet. Det må gjøres flere grep for at flere tar utdanning og er i arbeid, slik at de kan forsørge seg selv.
3. KOMMUNENE MÅ TILTREKKE SEG INNBYGGERE
   Dersom man skal få flere innbyggere må kommunene ha flere tiltak. Det er boligmangel i mange kommuner og det påhviler et stort ansvar i å sørge for boligbygging.
4. DIGITAL STRATEGI MÅ TAS I BRUK
   Det vil sannsynligvis være større mangel på folk enn på penger. Derfor vil det bli helt nødvendig å ta i bruk digitale hjelpemidler der det er mulig.

Tilleggsforslag fra Miljøpartiet De Grønne , foreslått av Toine Catharine Sannes, Miljøpartiet De Grønne

Mulige kommunesammenslåinger må tas med i fremtidige vurderinger for forventning vs virkelighet i kommune-Norge.

Tilleggsforslag fra H, foreslått av Ann Cathrin Stafseth, Høyre

1. Innspill til spørsmål 1:

Samarbeid
Det er viktig at de folkevalgte får avklart så mye som mulig med administrasjonen før møtene i de politiske organene. På denne måten kan man bedre sikre at forventningene blir innfridd. I tillegg vet man også hvilke forventninger som ikke blir innfridd, og kan følge opp saker på bakgrunn av det.

De folkevalgte skal og bør ha forventninger til administrasjonen. Det skal forventes at vedtak blir gjennomført, men her må man etterstrebe å kommunisere ut intensjonene på en god måte. Når saker etterspørres, er det viktig å få fram at man ønsker å bidra – at man ønsker det beste for samfunnet og innbyggerne – og at det ikke er fordi man vil «ta» noen.

2. Innspill til spørsmål 3

Åpenhet
Det bør etterstrebes å gjøre innbyggerne kjent med kommuneøkonomien. Herunder å få fram viktigheten av dette debatthefte, og lage rom for å informere og drøfte det i offentlighet. Mange vet ikke hvordan lokalpolitikk fungerer, og mange har forventninger som de folkevalgte får utfordringer med å innfri. Viktigheten av å delta i demokratiet bør komme tydelig fram – alle kan bli folkevalgt. Her er kommunikasjon nøkkelen til å få et mindre gap mellom de folkevalgte og resten av befolkningen.

3. Innspill til spørsmål 4
Kompetanse
Kunstig intelligens er kommet for å bli, og her bør man jobbe godt for å finne positive og bærekraftige muligheter, også innen kommunesektoren. Man bør effektivisere der det er hensiktsmessig, slik at man kan bruke mennesker der det er behov og KI der mennesker blir overflødige.
Det er stor forskjell på kommunene, særlig med tanke på folketall. Det kan være utfordrende for små kommuner å skulle dekke alle krav/bemanningsnormer etc.

Tillegsforslag fra FRP, foreslått av Maroun Abou Zeid, Fremskrittspartiet

Svar på spørsmål 1
Politikerne må unngå detaljstyring og la administrasjonen gjennomføre vedtakene effektivt, samtidig som vi som politikere må være tydelige på hva vi forventer.
Vi må unngå at saker drar ut i tid på grunn av unødvendig saksbehandling. Når det gjelder utbygging, næringsetablering og planprosesser, må kommunen gi raske svar og prioritere effektivitet fremfor byråkrati.
Vi må prioritere helse, eldreomsorg, skole og infrastruktur fremfor symbolpolitikk og kostbare eksperimenter. Kommunene kan ikke står for kostnad til økte krav fra staten alene.
Administrasjonen bør tidligere involvere politikerne i store saker for å sikre gode politiske avveininger

før endelige forslag legges frem.

Svar på spørsmål 2
KS bør jobbe for at kommunene ikke overstyres av fylkeskommunen eller staten. Mange krav fra nasjonale myndigheter gjør det vanskelig å prioritere lokalt, og dette må KS bidra til å forenkle. Kommunene må få større handlingsrom til å velge løsninger som passer best for sin befolkning. Sortland trenger fleksibilitet til å prioritere utbygging av vei, næringsarealer og boliger uten å bli stoppet av byråkratiske regler og innsigelser.
KS kan bidra til at kommunene får mer reell beslutningsmyndighet og mindre statlig detaljstyring.

Svar på spørsmål 3
Politikerne må formidle at det ikke er ubegrensede midler, og at vi må prioritere. Sortland kommune kan ikke bruke penger på alt, og vi må sørge for at vi leverer gode tjenester uten å sløse.
Politikere må snakke rett fra levra og kutte ut politiske floskler. Folk skal forstå hva vi faktisk mener og hva vi vil prioritere.
Mange tilbud er veldig bra og nyttig til innbyggerne, men det er ikke alltid mulighet for gjennomføring. Prioritering blir vanskeligere og vanskeligere i kommunene. Vi må levere flere tjenester samtidig som sørge for å drive kommunen i en bærekraftig måte.

Svar på spørsmål 4
Kommuneøkonomien er under sterkt press, men mer penger løser ikke alt fremover. Oppgavene må også løses på nye måter, og kommunene må få større handlingsrom til å organisere og produsere tjenestene slik de ønsker.
En start vil være å fjerne bemanningsnormer og statlige retningslinjer, redusere på lov- og forskriftskrav, avgrense statlige tilsyn, samt redusere krav til dokumentasjon og rapportering.
Kommunene er grunnmuren i det norske velferdssamfunnet. Skal kommunene løse samfunnsoppdraget de er tildelt, må Regjeringen og Stortinget omgående styrke det lokale handlingsrommet. Alternativt må rikspolitikerne ærlig formidle til innbyggerne hva som er konsekvensene av en underfinansiert kommunesektor.
Nå oppstår det et stadig større gap mellom det som forventes av kommunene og det som er mulig å levere. Dette forventningsgapet vil over tid utfordre tilliten til demokratiet, både lokalt og nasjonalt. Sortland kommune mener derfor at det bør etableres et overordnet nasjonalt prosjekt for å øke det kommunale handlingsrommet, samt forenkle og avbyråkratisere offentlig sektor. Prosjektet må være tverrdepartementalt og systematisk gå gjennom relevante lover, forskrifter og statlige retningslinjer med mål om å øke det kommunale handlingsrommet og redusere innblanding fra staten.

Votering:
Forslag fra Rødt, AP, MDG, H, FRP ble enstemmig vedtatt.

Kommunestyret PS - 006/25 VEDTAK:

- Velferd gis i alle landets kommuner først og fremst, det er også der verdiene skapes. Det er i dag et misforhold mellom en stadig rikere stat og fattige kommuner. KS må jobbe for å få dette fram slik at kvaliteten på velferdstilbudet kan opprettholdes i landets kommuner.
- Større overføringer der noe er øremerket til f.eks. bygging og drift av nye sykehjem.
- Øremerking av tilstrekkelige statlige overføringer til helt sentrale velferdsoppgaver er det signal KS bør gi videre. Dette er med på å utligne forskjeller i økonomiske, sosiale og helsemessige forskjeller i den enkelte kommune.

- Forventninger og behov til kommunale tjenester er ulike avhengige av hvilken økonomiske forhold og sosialstatus folk befinner seg i (klassetilhørighet). Kommunal sektor må ha innretning på å minste ulikheter. Det vil også bidra til å skape tillit i befolkninga.

1. DEMOGRAFIUTFORDRINGER
   Alle statistikker viser at vi blir flere eldre og færre unge. Det betyr også at det vil endre forventningene i tjenesteproduksjonen i kommunen. Lokale folkevalgte har ansvar for å være ærlige til befolkningen om hva som er handlingsrommet. Det kan være nødvendig å finne formel for hva er «passelig» når det gjelder tjenesteproduksjon. Hva skal vi sette som minstekrav på forskjellige områder.
2. FLERE FOLK I ARBEID
   I tillegg til at det er færre folk i arbeidsfør alder er det for mange som står utenfor arbeidslivet. Det må gjøres flere grep for at flere tar utdanning og er i arbeid, slik at de kan forsørge seg selv.
3. KOMMUNENE MÅ TILTREKKE SEG INNBYGGERE
   Dersom man skal få flere innbyggere må kommunene ha flere tiltak. Det er boligmangel i mange kommuner og det påhviler et stort ansvar i å sørge for boligbygging.
4. DIGITAL STRATEGI MÅ TAS I BRUK
   Det vil sannsynligvis være større mangel på folk enn på penger. Derfor vil det bli helt nødvendig å ta i bruk digitale hjelpemidler der det er mulig.

Mulige kommunesammenslåinger må tas med i fremtidige vurderinger for forventning vs virkelighet i kommune-Norge.

1. Innspill til spørsmål 1:

Samarbeid
Det er viktig at de folkevalgte får avklart så mye som mulig med administrasjonen før møtene i de politiske organene. På denne måten kan man bedre sikre at forventningene blir innfridd. I tillegg vet man også hvilke forventninger som ikke blir innfridd, og kan følge opp saker på bakgrunn av det.

De folkevalgte skal og bør ha forventninger til administrasjonen. Det skal forventes at vedtak blir gjennomført, men her må man etterstrebe å kommunisere ut intensjonene på en god måte. Når saker etterspørres, er det viktig å få fram at man ønsker å bidra – at man ønsker det beste for samfunnet og innbyggerne – og at det ikke er fordi man vil «ta» noen.

2. Innspill til spørsmål 3

Åpenhet
Det bør etterstrebes å gjøre innbyggerne kjent med kommuneøkonomien. Herunder å få fram viktigheten av dette debatthefte, og lage rom for å informere og drøfte det i offentlighet. Mange vet ikke hvordan lokalpolitikk fungerer, og mange har forventninger som de folkevalgte får utfordringer med å innfri. Viktigheten av å delta i demokratiet bør komme tydelig fram – alle kan bli folkevalgt. Her er kommunikasjon nøkkelen til å få et mindre gap mellom de folkevalgte og resten av befolkningen.

3. Innspill til spørsmål 4
Kompetanse

Kunstig intelligens er kommet for å bli, og her bør man jobbe godt for å finne positive og bærekraftige muligheter, også innen kommunesektoren. Man bør effektivisere der det er hensiktsmessig, slik at man kan bruke mennesker der det er behov og KI der mennesker blir overflødige.
Det er stor forskjell på kommunene, særlig med tanke på folketall. Det kan være utfordrende for små kommuner å skulle dekke alle krav/bemanningsnormer etc.

Svar på spørsmål 1
Politikerne må unngå detaljstyring og la administrasjonen gjennomføre vedtakene effektivt, samtidig som vi som politikere må være tydelige på hva vi forventer.
Vi må unngå at saker drar ut i tid på grunn av unødvendig saksbehandling. Når det gjelder utbygging, næringsetablering og planprosesser, må kommunen gi raske svar og prioritere effektivitet fremfor byråkrati.
Vi må prioritere helse, eldreomsorg, skole og infrastruktur fremfor symbolpolitikk og kostbare eksperimenter. Kommunene kan ikke står for kostnad til økte krav fra staten alene.
Administrasjonen bør tidligere involvere politikerne i store saker for å sikre gode politiske avveininger før endelige forslag legges frem.

Svar på spørsmål 2
KS bør jobbe for at kommunene ikke overstyres av fylkeskommunen eller staten. Mange krav fra nasjonale myndigheter gjør det vanskelig å prioritere lokalt, og dette må KS bidra til å forenkle.
Kommunene må få større handlingsrom til å velge løsninger som passer best for sin befolkning. Sortland trenger fleksibilitet til å prioritere utbygging av vei, næringsarealer og boliger uten å bli stoppet av byråkratiske regler og innsigelser.
KS kan bidra til at kommunene får mer reell beslutningsmyndighet og mindre statlig detaljstyring.

Svar på spørsmål 3
Politikerne må formidle at det ikke er ubegrensede midler, og at vi må prioritere. Sortland kommune kan ikke bruke penger på alt, og vi må sørge for at vi leverer gode tjenester uten å sløse.
Politikere må snakke rett fra levra og kutte ut politiske floskler. Folk skal forstå hva vi faktisk mener og hva vi vil prioritere.
Mange tilbud er veldig bra og nyttig til innbyggerne, men det er ikke alltid mulighet for gjennomføring. Prioritering blir vanskeligere og vanskeligere i kommunene. Vi må levere flere tjenester samtidig som sørge for å drive kommunen i en bærekraftig måte.

Svar på spørsmål 4
Kommuneøkonomien er under sterkt press, men mer penger løser ikke alt fremover. Oppgavene må også løses på nye måter, og kommunene må få større handlingsrom til å organisere og produsere tjenestene slik de ønsker.
En start vil være å fjerne bemanningsnormer og statlige retningslinjer, redusere på lov- og forskriftskrav, avgrense statlige tilsyn, samt redusere krav til dokumentasjon og rapportering.
Kommunene er grunnmuren i det norske velferdssamfunnet. Skal kommunene løse samfunnsoppdraget de er tildelt, må Regjeringen og Stortinget omgående styrke det lokale handlingsrommet. Alternativt må rikspolitikerne ærlig formidle til innbyggerne hva som er konsekvensene av en underfinansiert kommunesektor.
Nå oppstår det et stadig større gap mellom det som forventes av kommunene og det som er mulig å levere. Dette forventningsgapet vil over tid utfordre tilliten til demokratiet, både lokalt og nasjonalt.
Sortland kommune mener derfor at det bør etableres et overordnet nasjonalt prosjekt for å øke det kommunale handlingsrommet, samt forenkle og avbyråkratisere offentlig sektor. Prosjektet må være tverrdepartementalt og systematisk gå gjennom relevante lover, forskrifter og statlige retningslinjer

med mål om å øke det kommunale handlingsrommet og redusere innblanding fra staten.

Formannskapet behandling - 06.02.2025 - PS-025/25

BEHANDLING I MØTE

Forslag fra politikere

Ordfører informerer om KS-debatthefte.

Votering:
Saken oversendes kommunestyret.

Formannskapet PS - 025/25 VEDTAK:

KORT BESKRIVELSE AV SAKEN
KS er kommunenes interesse-politiske aktør og arbeidsgiverorganisasjon. Kommunesektorens organisasjon KS ønsker innspill i årets debatthefte «Debatthefte 2025. Fra forventning til virkelighet». Kommunedirektøren legger i denne saken frem problemstillingene i debattheftet til politisk behandling.

FAKTA I SAKEN
KS inviterer hvert år kommunene og fylkeskommunene til å gi innspill på aktuelle strategiske spørsmål som skal bidra til å utvikle ny politikk eller sette dagsorden. Dette gjøres via «Debattheftet 2025. Fra forventning til virkelighet». Debattheftet bør leses i sin helhet og er vedlagt saken.

Innspillet fra [xx] kommune sammenstilles av KS [region] og tas med som beslutningsgrunnlag når KS Hovedstyre senere behandler temaet. I år vil svarene også analyseres samlet i en nasjonal FoU-rapport. Sammenstilling av svarene vil følges opp i kommende konferanser og generelt i det interessepolitiske arbeidet.

KS har samtidig forventninger til at refleksjonene i kommunens/fylkeskommunens politiske organer om særlig om spørsmålene 1 og 3 under vil være verdifulle for det politiske arbeidet generelt i kommunen/fylkeskommunen, også uavhengig av KS videre oppsummering og bruk av svarene.

VURDERING
Kommunesektoren står overfor store utfordringer som krever raske omstillinger og tydelige politiske prioriteringer. Det er et forventningsgap mellom det som i sum forventes av kommuner og fylkeskommuner og det som er mulig å yte med tilgjengelige ressurser. Forventningene kan være hos og mellom både folkevalgte, innbyggere og nasjonale myndigheter, og tilgjengelige ressurser gjelder både kompetent personell og økonomiske ressurser. I kommunene er gapet spesielt merkbart innenhelse- og omsorgssektoren, sosialsektoren og oppvekstsektoren, og heftet tar utgangspunkt i disse sektorene. For fylkeskommunenes del er forventningsgapet knyttet til oppvekstsektoren, men også til samferdselsfeltet. På det sistnevnte området er forventningsgapet sannsynligvis i dominerende grad

knyttet til økonomiske ressurser, og i mindre grad til tilgang på kompetent personell. Temaet er en tilbakevendende problemstilling i KS' politiske organer og kommunedirektørutvalgene.

For å håndtere forventningsgapet bør kommunesektoren tilpasse seg for å møte fremtidens utfordringer.

Innovasjon, digitalisering og god ledelse er nøkkelfaktorer. Videre bør det være en felles forståelse av utfordringene og realistiske ambisjoner.

Lokale politikere bør kommunisere tydelig og prioritere ressursbruken effektivt. Det er også viktig med god dialog med innbyggerne for å skape forståelse for nødvendige prioriteringer og omstillinger.

Kommuner og fylkeskommuner utøver sitt lokale selvstyre innenfor nasjonale rammer, og skal samtidig iverksette statlige mål. Gode nasjonale rammebetingelser er en forutsetning for lokalt handlingsrom.

Vi ønsker at dere diskuterer hvordan man kan håndtere forventningsgapet.

Folkevalgte:

1. Hvordan kan dere som folkevalgte redusere og håndtere forventningsgapet gjennom aktiviteten i de politiske organene (kommunestyre/fylkesting og underliggende organer) og samspillet med administrasjonen?

2. Hvordan kan KS bistå i dette arbeidet i den enkelte kommune og fylkeskommune?

Innbyggere:

3. Hvordan kan dere som folkevalgte bidra til å skape forståelse i befolkningen og lokalsamfunnet for at ressursene er begrenset og at dette tvinger frem tøffere prioriteringer og alternative løsninger?

Nasjonale myndigheter:

4. Hva vil være de viktigste budskapene KS kan bringe inn i dialogen med nasjonale myndigheter for å redusere statlig detaljstyring, gi mer fleksibilitet og øke handlingsrommet lokalt innenfor velferdsområdet?

Her ønsker KS også innspill og eksempler på hva som utfordrer handlingsrommet lokalt, herunder lovkrav/forskrifter, rundskriv/veiledere, normer/kompetansekrav, tilsyn/kontroll, ny ansvarsfordeling mellom kommune/fylkeskommune/stat, kompetanse- og kapasitets-støtte og liknende.

Innspill:

Helse og omsorgsektoren:

Husbankens regelverk praktiseres ulikt forskjellige steder i landet, der sammenlignbare prosjekter innvilges enkelte steder men ikke andre. Dette vanskeliggjør effektiv drift og gir mindre muligheter til å imøtekomme brukernes behov.

Statsforvalteren tilsidesetter tidvis kommunenes skjønnsutøvelse i tildeling av helse- og omsorgstjenester, noe som oppleves problematisk. Kommunen gjør grundige vurderinger av tjenestebehov der mange elementer ses helhetlig på, men Statsforvalter kan omgjøre vedtaket ut fra en vurdering opp mot regelverket, uten kjennskap til hele situasjonen rundt tjenestemottakeren og kommunens utøvelse av tjenester.

Oppvekstsektoren:

Det er utfordrende med stadig flere bemanningskrav; Pedagog-, bemannings- og lærernorm. Fra tjenestene/fagområdene nasjonalt er det nå også uttrykt ønske om slike bemanningsnormer i barnevern og PP-tjenesten.

Personalmessige forhold
Ikke vurdert i saken

Økonomiske forhold
Ikke vurdert i saken

Folkehelse
Ikke vurdert i saken

Klima-, miljø- og naturforhold
Ikke vurdert i saken

Konklusjon
Kommunedirektøren legger frem saken uten innstilling uten pkt. 1. - 3., da KS bes om innspill fra folkevalgte i saken.

Vedlegg:
KS Debatthefte 2025. Fra forventning til virkelighet